

ІВАН ГОНЧАР: БУДИТЕЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ (ДО 100-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

На основі архівних документів розкривається ставлення радянських ідеологічних інституцій до митця-нонконформіста.

Ключові слова: Іван Гончар, музейництво, радянські ідеологічні структури.

Відомий український скульптор, маляр, графік, етнограф Іван Макарович Гончар народився 27 січня 1911 року у селі Лип'янка Шполянського району Черкаської області у багатодітній селянській родині. У молодому віці він приїздить до Києва для навчання у Художньо-індустріальній школі, яку закінчив навесні 1930 року. В 1931-1936 років студент Київського інституту агрохімії і ґрунтознавства. Після завершення Другої світової війни працює у галузі станкової та монументальної пластики, пробує себе як графік і живописець. Упродовж 1940-1980-х років художник створив велику серію картин, в яких зафіксував етнографічні народні типажі, одягу українців, історичні та архітектурні пам'ятники України. Одночасно працює над серією скульптурних портретів діячів науки, літератури, мистецтва та козацьких ватажків. Іван Гончар автор: пам'ятників Григорію Сковороді, Тарасу Шевченку, Лесі Українці, Миколі Лисенку, Максиму Кривонісу, Івану Гонті, Максиму Залізняка, Катерині Білокур; бюстів: Богдана Хмельницького, Івана Котляревського, Михайла Коцюбинського, Олеса Гончара. Платона Майбороди, Леся Курбаса (всього творча спадщина митця налічує 220 одиниць скульптурних робіт, 425 - живопису, 629 - графіки, понад 200 - начерків та ескізів).

Спілкування з видатними представниками української культури Максимом Коросташем, Климентом Квіткою, Оленою Пчілкою, прагнення прилучитися до глибин національної історії, усвідомлення необхідності широкого пропаганди багатівкової народної спадщини серед широких верств населення наштовхнули Івана Гончара на реалізацію ідеї створення національного музею української культури. За п'ять десятироків, подорожуючи різними регіонами України, невтомний збирач національних скарбів зібрав колекцію унікальних етнографічних експонатів, пре-

дметів українського народного мистецтва XVI - початок XX століть, яка не поступалася за своєю цінністю збіркам ряду провідних державних музеїв. За свідченнями очевидців на 1966 рік більша частина колекції (близько 2.5 тисяч експонатів - народна картина, килими, кераміка, писанки, рушники, сорочки, верхній одяг, музичні інструменти, ікона) була зібрана. У той час колекція знаходилась у помешканні І. Гончара у Києві на Новонаводницькій вулиці № 8. Переслідуючи мету ознайомити якомога більше бажаючих громадян з багатством і розмаїттям української культури, Іван Гончар на основі своєї колекції відкриває приватний музей. На відміну від державних музеїв, експозиції яких були просякнуті партійною ідеологією, «Хата-музей» І. Гончара випромінювала «національний дух», створювала можливість відвідувачам роздивлятися раритетні експонати зблизька – наприклад - приміряти одяг, потримати в руках козацьку зброю тощо. Слава про зусилля І. Гончара, спрямовані на збереження матеріальної та духовної культури українського народу, розійшлася далеко поза межі Києва. За короткий період часу музей набув популярності і перетворився на один із осередків «шістдесятницького руху». Функціонування приватного музею І. Гончара викликало нарікання з боку партійних органів та радянських спецслужб.

Голова Комітету держбезпеки неодноразово повідомляв ЦК КПУ України про те, що «приватну збірку українського народного мистецтва в будинку скульптора І. Гончара систематично відвідують представники різних областей республіки, в тому числі націоналістично настроєні елементи, які використовують своє перебування там для ідеологічного впливу на відвідувачів» (див. док. № 3-4). Від І. Гончара вимагали передати збірку до державних музеїв (див. док. № 3), погрожували, однак він не зрадив справі, якій присвятив усе

своє життя. Більше того, забуваючи про «обережність» скульптор не раз встрявав у справи, які викликали невдоволення вищого політичного керівництва республіки. Йдеться про його громадянські вчинки, пов'язані з відновленням церков у с. Вижниці Чернівецької області, с. Охлопів Горохівського району Волинської області, спорудженням і відкриттям в травні 1965 р. пам'ятника Т. Шевченку в с. Шешори Косівського району Івано-Франківської області (див. док. № 2). За подібну зухвалість секретар ЦК КПУ з ідеологічних питань А. Скаба доручив своєму апарату розібратися із «зухвалим» митцем (док. № 1).

Подвижницька діяльність І. Гончара стала причиною того, що навіть будь-яка згадка про нього та його колекцію вважалася небажаною. Першу спробу пробити глуху стіну мовчання зробила Українська студія хронікально-документальних фільмів, знявши стрічку «Соната для художника». Однак її поява на

екрани викликала рішуче заперечення Київського обласного комітету партії в особі В. Цибулька (док. № 6). Бюро Київського обкому партії, розглянувши питання «Про кінофільм «Соната для художника», рекомендувало зняти стрічку з прокату, а всіх причетних до її створення і випуску на екран, притягнути до суворої партійної відповідальності.

Разом з тим, справа Івана Гончара пережила своїх гонителів, зросла до рівня державної ваги (Державний музей І. М. Гончара створений у вересні 1993 року і розміщений згідно з розпорядженням Президента України у колишній канцелярії генерал-губернатора-двоповерховому будинку 18 століття), стала одним з наржних каменів у відродженні української національної культури. Важливе і те, що вона знайшла своїх численних послідовників, які не дали піти у небуття багатьом цінним історико-культурним пам'яткам українського народу.

№1

Лист Уповноваженого ради в справах Руської православної церкви при РМ СРСР по Українській РСР Г. Пінчука секретарю ЦК КПУ А. Скабі про клопотання скульптора І. Гончар щодо відновлення церкви у с. Вижниці Чернівецької області

31 березня 1964 р.

Двадцять восьмого березня ц.р. мною був прийнятий тов. Гончар Іван Макарович, скульптор, заслужений діяч Української РСР.

За день до прийому тов. Гончар подзвонив мені по телефону і сказав, що він просить мене прийняти делегацію віруючих з с. Вижниці Вижницького району Чернівецької області по питанню відновлення згорівшої церкви. «Віруючі, сказав він, так подякують Вам, що я по телефону цього й не скажу».

Отже на другий день відбулася розмова з т. Гончаром: В бесіді прийняли участь, крім мене, заст. Уповноваженого Ради тов. Гладаревський, Уповноважений Ради по Чернівецькій області т. Проценко, інспектор т. Голубань. Виявилось, що т. Гончар став клопотатися про відновлення церкви. Прізвища віруючих т. Гончар відмовився назвати, де вони зупинилися теж. На запитання як розуміти слова про особливу подяку віруючих т. Пінчуку, Гончар відповів: - Малася на увазі усна, щира подяка за вирішення справи, яка турбує понад 3 тисячі віруючих. Гончар в бесіді страшенно нервував, лице його палало. Після роз'яснення нашого, що у Вижниці релігійна громада не має жодної копійки на відновлення згорілої церкви, що віруючі задовольняють свої потреби в церквах, які знаходяться на відстані 1-2,5 км, т. Гончар сказав, що він зрозумів свою помилку і більше не буде ставити це питання.

Кидається у вічі те, що т. Гончар вже вдруге виступає як ходатай релігійних громад. Перший раз він клопотався про церкву в с. Охлопів Горохівського району Волинської області. Тоді листа про це ми надіслали Заст. Голови Ради Міністрів УРСР тов. ТРОНЬКУ П.Т. і на його пропозицію розмовляли з т. Гончаром.

Нам здається, що т. Гончара штовхає на це і те, що у своєму будинку він розмістив досить значну експозицію образотворчого мистецтва /зокрема ікон/, зацікавлений у поповненні цього своєрідного музею. Як комуніст і заслужений діяч мистецтва УРСР т. Гончар повинен би розуміти недоречність такого стану.

**Довідка інструктора відділу науки і культури ЦК КПУ П. Орлова
до листа уповноваженого Ради в справах руської
православної церкви тов. Пінчука**

В листі до ЦК КП України тов. Пінчук повідомляє, що до нього звернувся заслужений діяч мистецтв УРСР, скульптор Гончар І.М. з клопотанням про відновлення церкви в с. Вижниці.

На бесіді у відділі науки і культури ЦК КП України тов. Гончар І.М. розповів, що перебуваючи у с. Вижниці, як представник комісії по охороні пам'ятників архітектури він проводив обслідування церкви. Під час цієї роботи до нього звернулась велика група віруючих з проханням відновити церкву. Тов. Гончар пообіцяв, що коли він повернеться до м. Києва, звернеться по цьому питанню до відповідних органів.

Під час бесіди тов. Гончар визнав необдуманість свого вчинку та пообіцяв, що надалі не буде втручатись у справи релігійних громад.

Інструктор відділу науки і
культури ЦК КП України

Орлов

ЦДАГО України, ф.1, оп. 31, спр. 2403, арк. 141. Оригінал.

№ 2

**Інформаційне повідомлення Комітету держбезпеки при Раді міністрів УРСР В. Нікітченка
ЦК КПУ про відкриття в с. Шешори Косівського району Івано-Франківської області
пам'ятника Т. Г Шевченку, виготовленого скульптором І. М. Гончаром**

27 серпня 1965 р.

**ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ
УКРАИНЫ**

ИНФОРМАЦИОННОЕ СООБЩЕНИЕ

В селе Шешоры Косовского района Ивано-Франковской области в 1914 году на средства жителей села был сооружен памятник Т.Г. Шевченко, который в 1944 году разрушен немецкими оккупантами.

В 1964 году по инициативе председателя сельского совета с. Шешоры – МИХАЙЛЮКА, за счет культфондов, отпущенных на нужды клуба, в Киевской художественной мастерской с участием скульптора ГОНЧАРА И.М. был изготовлен и доставлен в село бюст Шевченко.

Под руководством МИХАЙЛЮКА в мае 1965 года был создан комитет по сооружению памятника, в который вошли 5 жителей села Шешоры. Члены комитета были избраны на собрании десятников села. В их обязанности входило организовать установку памятника на общественных началах. Наряду с этим, МИХАЙЛЮКОМ и членом комитета ИВАНИШИНЫМ, в прошлом дьяком, была развернута работа по подготовке художественной самодеятельности к открытию памятника.

27 июля МИХАЙЛЮК на репетицию концерта пригласил киевского журналиста ЧЕРНОВОЛА В.М., который выступил перед участниками самодеятельности. В своем выступлении ЧЕРНОВОЛ допускал идейно-вредные обобщения и тенденциозность по отношению к советской действительности.

В порядке подготовки к открытию памятника, МИХАЙЛЮК в Косовской типографии изготовил и разослал в разные адреса 200 пригласительных билетов, в том числе направил 10 шт. в адрес ГОНЧАРА И.М.

Готовящиеся мероприятия МИХАЙЛЮК не согласовал с местными партийными органами и самостоятельно объявил об открытии памятника Т.Г. Шевченко 8 августа с.г., в связи с чем Косовский райком

партии принял решение перенести торжества на 15 августа и возглавить их. Наряду с этим, были приняты меры к предотвращению возможных провокаций со стороны отдельных враждебно настроенных лиц.

8 августа у памятника Т.Г. Шевченко собралось около 80 человек, которые исполнили «Заповіт» и ряд других песен. Со стороны отдельных присутствовавших раздавались требования открыть памятник.

В импровизированном концерте приняла участие художественная самодеятельность студентов г. Львова т.н. «Гомін», программа которого носила идейно невыдержанный характер.

Известные КГБ Украины своими националистическими настроениями жители г. Киева КРАКОВЕЦКИЙ-КОЧЕРЖИНСКИЙ и ЦЫМБАЛ Татьяна прочли «Пророк XVII века» Симоненко и тенденциозно подобранные отрывки из поэмы Шевченко «Катерина».

15 августа с.г. в селе Шешоры состоялось официальное открытие памятника Т.Г. Шевченко. Митинг открыл председатель Косовского райисполкома тов. ЗИНЬКОВСКИЙ Л.Н., затем выступили секретарь РК КПУ тов. ПЕТРИК, секретарь РК ЛКСМУ тов. КОСТЫНЮК и представители общественности, которые отметили расцвет советского Прикарпатья, дружбу народов СССР и заклеили позором украинских буржуазных националистов, принесших большой вред украинскому народу и пытающихся извратить творчество Т.Г. Шевченко. После митинга на импровизированной площадке, отдаленной от памятника Т.Г. Шевченко на 150-200 метров состоялся концерт художественной самодеятельности.

В то время, как масса трудящихся слушала концерт, у памятника Шевченко собралась группа националистически настроенных лиц, всего около 30 человек, устроили свой концерт, исполнив ряд песен на слова поэта, в числе которых ЦЫМБАЛ, КОРЕНЕВИЧ Леонид и другие попытались запеть песню о «кайданах и рабах», однако присутствовавшие их не поддержали.

На приглашение зав. отделом Косовского РК КПУ тов. БОРИСА послушать концерт, собравшиеся у памятника ответили категорическим отказом.

Не приняв участия в массовом гулянии, эти лица собрались в доме бывшего бандита ОУН, ныне зав. магазином – СОКОЛЮКА Емельяна, где для них было приготовлено угощение, после чего выехали в г. Косов.

В отношении председателя Шешорского сельского совета МИХАЙЛЮКА известно, что он в 1940-41 гг. являлся членом УНДО. Один из его братьев – Дмитрий служил в войсках «СС», другой – Богдан проживает в ФРГ. Брат жены – ТКАЧУК Дмитрий в 1945 году ликвидирован при проведении чекистско-войсковой операции как бандит ОУН.

В адрес МИХАЙЛЮКА поступили приветственные телеграммы по случаю открытия памятника Шевченко в том числе от писателя Ю. НАЗАРЕНКО, архитектора КОВБАСЫ, БРАТУНЯ и БЕНЯШЕВСКОГО.

Основная масса присутствовавших положительно оценила организацию торжеств в связи с открытием памятника Т.Г. Шевченко. Наряду с этим отмечены отдельные факты отрицательного реагирования на проведенное мероприятие.

Так, МИХАЙЛЮК высказал неудовлетворение тем, что представители района вмешались в торжества и оформили площадь перед памятником флагами и портретами руководителей партии и правительства.

Житель села Шешоры БРАТИВНЫК Н.В. – рабочий совхоза заявил: «Памятник Тарасу сделали сами шешорцы, своими мозолями, за свои деньги, а советы отблагодарили им за это, даже МИХАЙЛЮКУ В.И. не разрешили выступить перед своим народом. Так могут поступить только фашисты».

Работник шешорского лесничества /личность устанавливается/ в момент открытия памятника сказал: «Сейчас будут открывать памятник советскому Тарасу».

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ КОМИТЕТА ГОСБЕЗОПАСНОСТИ
ПРИ СОВЕТЕ МИНИСТРОВ УКРАИНСКОЙ ССР

В. НИКИТЧЕНКО

Галузевий державний архів Служби безпеки України, ф.16, оп. 1. пор. 4, арк.110-113. Оригінал.

**Інформаційне повідомлення голови Комітету держбезпеки при РМ УРСР В. Нікітченка ЦК КПУ
про необхідність передачі експонатів дому-музею І. М. Гончара одному з музеїв м. Києва**

23 травня 1968 р.

**ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ
УКРАИНЫ**

ИНФОРМАЦИОННОЕ СООБЩЕНИЕ

Своим номером 180-Н от 1 апреля 1967 года КГБ при СМ УССР информировал ЦК КПУ относительно члена Союза художников УССР, скульптора ГОНЧАРА Ивана Макаровича.

Дом-музей ГОНЧАРА продолжают посещать многие представители творческой интеллигенции и молодежи. В своих выступлениях перед посетителями из различных городов республики И. ГОНЧАР допускает клеветнические измышления о проводимой, по его мнению, русификации Украины, разрушении памятников старины и т.п.

За последнее время в КГБ при СМ УССР поступают материалы об активизации ГОНЧАРом идеологически вредной деятельности.

Так, в последнее время в беседах с посетителями музея ГОНЧАР неоднократно заявлял: «В Киеве интеллигенция за прикладом поляків ставить питання про те, що українці повинні вимагати відокремлення України від СРСР як самостійної республіки».

Часто в беседах он утверждает следующее:

«Всі пам'ятники нищаться з відома і за підтримкою державних органів, щоб асимілювати український народ, залишивши його без культурної спадщини. Проводиться політика нищення культурних цінностей. Російський шовінізм процвітає як і за царату».

В разговорах с посещающей его молодежью ГОНЧАР пытается навязать ей свои убеждения, более того советует пропагандировать его взгляды:

«Зверху нічого чекати національного відродження, а от снизу це можливо. Якщо ось ви вп'ятох зрозумієте все це, що українцю тільки українське і передасте кожен ще п'ятьом і т.д., то буде велика сила».

ГОНЧАР постоянно пропагандирует среди посетителей музея мысль о имеющем место, по его мнению, упадке украинской культуры:

«В Києві уже не чути української мови. Якщо народ перестає розмовляти рідною мовою, він перестає створювати свою культуру, так може все загинути».

Кроме того, ГОНЧАР распространяет среди своих связей идеологически невыдержанные и тенденциозные материалы /письмо Солженицына, статьи И. Дзюбы, книги старых изданий по национальному вопросу и т.п./.

Националистически настроенные лица продолжают использовать музей для пропаганды своих идей, для подогревания националистических чувств у студенческой и творческой молодежи.

В целях предотвращения этих эксцессов в дальнейшем считали бы целесообразным рассмотреть вопрос о приобретении Министерством культуры УССР экспонатов дома-музея ГОНЧАРА И.М. с последующей их передачей одному из музеев города Киева*.

**ПРЕДСЕДАТЕЛЬ КОМИТЕТА ГОСБЕЗОПАСНОСТИ
ПРИ СОВЕТЕ МИНИСТРОВ УКРАИНСКОЙ ССР**

В. НИКИТЧЕНКО

Галузевий державний архів Служби безпеки України, ф.16, оп. 1. пор. 5, арк.16-18. Оригінал.

* На документі резолюція першого секретаря ЦК КПУ П. Шелеста: «Овчаренко Ф.Д. (секретар ЦК КПУ по ідеології – авт.) Прошу дати пропозиції. В.Ф.!(керівник республіканської партійної організації звертається до голови КДБ при РМ УРСР Віталія Федотовича Нікітченка –авт.) Думка моя, що слід попередити Гончара про його відповідальність за дії – прошу доповісти».

№4

Інформаційне повідомлення голови КДБ при РМ УРСР В. Нікітченка ЦК КПУ про систематичне відвідування дому-музею І. Гончара «націоналістично налаштованих елементів»

19 червня 1969 р.

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ КОМИТЕТ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ УКРАИНЫ

ИНФОРМАЦИОННОЕ СООБЩЕНИЕ

Своими номерами 111/Н от 6.11.1967 г., 180/Н от 1.1.1967 г., 449/Н от 23.У.1968 г., 429/Н от 19.У.1969 г. и 673/Ш от 13.Х.1969 г. КГБ при СМ УССР информировал Центральный Комитет КП Украины и Совет Министров УССР в отношении члена Союза художников, скульптора ГОНЧАРА Ивана Макаровича, члена КПСС.

В КГБ при СМ УССР продолжают поступать данные о том, что его квартира по-прежнему является объектом посещения иностранцев и советских граждан, которые знакомятся с собранной им коллекцией памятников украинской культуры.

За 10-ти летнюю историю существования коллекция приобрела широкую известность, стала именоваться музеем, превратилась вместо паломничества лиц, высказывающих неудовлетворение политикой партии в национальном вопросе, а сам ее хозяин снискал славу подвижника, бескорыстного борца за сохранение национальной культуры.

ГОНЧАР представляет дело таким образом, что на фоне якобы имеющего места прогрессирующего упадка украинской культуры его коллекция является по-существу единственным местом, где свято сохраняются национальные традиции. В этих условиях он считает своим долгом «будить национальную сознательность у посетителей музея» с тем, чтобы они боролись за расцвет национальной культуры – за сохранения языка, литературы, памятников материальной культуры.

Учитывая, что основной состав посетителей представляет собой тенденциозно настроенных по национальному вопросу лиц, обстановка в музее способствует зарождению и углублению у них идеологически неправильных взглядов по вопросам развития украинской культуры и отношения к ней.

Сообщается в порядке информации*.

**ПРЕДСЕДАТЕЛЬ КОМИТЕТА ГОСБЕЗОПАСНОСТИ
ПРИ СОВЕТЕ МИНИСТРОВ УКРАИНСКОЙ ССР**

В. НИКИТЧЕНКО

Галузевий державний архів Служби безпеки України, ф.16, оп. 3. пор. 4, арк. 331-332. Оригінал.

Додаток

Довідка-інформація до листа голови КДБ при РМ УРСР В. Нікітченка, підготовлена інструктором відділу культури ЦК КПУ Янко для ознайомлення першого секретаря ЦК КПУ П. Шелеста

Не пізніше 25 червня 1969 р.

ДОВІДКА

до листа тов. Нікітченка В.Ф.

До ЦК КП України надійшла інформація Голови Комітету державної безпеки при Раді Міністрів УРСР тов. Нікітченка В.Ф. про те, що приватну збірку українського народного мистецтва в будинку скульптора Гончара І.М. систематично відвідують представники із різних областей республіки, в тому числі й націоналістично настроєні елементи, які використовують своє перебування там для ідеологічного впливу на окремих відвідувачів і що сам Гончар І.М. також припускає тенденційні, хибні висловлювання з питань розвитку української культури і мови.

У зв'язку з цим відділ культури ЦК КП України доручив керівництву Спілки художників України /тов.

*На документі резолюція П. Шелеста: « т.т. Овчаренко, Никитченко. Пора уже давно пришла дать предложения, а не заним<ать> писан<иной >24.IV 70».

Бородаю В.З./ провести відповідну розмову з членом Спілки Гончаром І.М., вказати йому на неприпустимість використання його збірки народного мистецтва для пропаганди хибних поглядів.

З метою з'ясування можливості придбання Міністерством культури УРСР цієї збірки народного мистецтва для Державного музею українського народного декоративного мистецтва УРСР, за дорученням ЦК КП України, міністр культури УРСР тов. Бабійчук Р.В. оглянув збірку і запропонував тов. Гончару І.М. подати зібрані ним речі на закупку для Державного музею, але тов. Гончар І.М. категорично відхилив цю пропозицію.

Інструктор відділу культури
ЦК КП України
ЦДАГО України, ф.1, оп. 25, спр.183, арк.77. Оригінал.

Янко

№5

З доповідної записка консультанта відділу ЦК КПУ Янко ЦК КПУ про збори партійної організації Спілки художників України, на яких розглядалася персональна справа скульптора І. М. Гончара

12 квітня 1973 року

ЦК КП УКРАЇНИ

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА

Про збори партійної організації Спілки художників України

10 квітня ц.р. відбулися закриті партійні збори комуністів Спілки художників України з порядком денним «Про завдання партійної організації по ідейно-політичному та інтернаціональному вихованні у світлі доповіді Генерального секретаря ЦК КПРС тов. Брежнєва Л.І. «Про п'ятдесятиріччя Союзу Радянських Соціалістичних Республік».

Збори пройшли організовано при значній активності комуністів. В обговоренні доповіді секретаря парткому т. Дзюбана І.Ф. взяли участь народні художники УРСР Григор'єв С.О., Кальченко Г.Н., Заслужений діяч мистецтв УРСР Кривенко М.І., Заслужений працівник культури УРСР т. Орлов П.П., доктор мистецтвознавства, професор Затенаський Я.П., секретарі первинних партійних організацій творчих секцій художники Андрійченко С.С., Івлєв А.М., скульптори Футерман А.Я., Фрідман Є.М., голова комітету ветеранів Великої Вітчизняної війни художник Шишков А.Г.

Як у доповіді, так і у виступах говорилося про ряд позитивних моментів в ідейно-виховній роботі, зокрема йшлося про добре налагоджене в спілці політнавчання. Разом з цим йшла принципова, відверта розмова про наявні значні недоліки у виховній роботі, про випадки: виключення із партії Гончара І.М., зрада Батьківщини Багаутдіновим, виїзди до Ізраїлю Бухмана і Сіон та інші. З хвилюванням відзначалось, що молоді художники ще недостатньо ідейно загартовані, слабо орієнтуються в сучасній ідеологічній боротьбі, погано відвідують лекції та семінарські заняття в системі політосвіти, що майже немає притоку молодих сил художників в ряди комуністичної партії.

У виступах т.т. Андрійченка С.С. та Широкова А.Г. було зокрема порушене персональне питання про скульптора Гончара І.М. який у 1972 році виключений із членів КПРС «за невиконання рішення бюро Печерського РК КП України та пропаганду антипартійних поглядів по національному питанню», проте залишається членом Спілки художників країни і носить почесне звання Заслуженого діяча мистецтв УРСР. Тов. Андрійченко С.С. при цьому повідомив, що в день народження Гончара секція скульптури запросила його до спілки, щоб привітати, але т. Гончар відмовився, заявив що дуже хворий. Коли є представники секції і партбюро поїхали до нього додому, то виявилось, що він святкують свій день народження з колишнім керівником та учасниками хору «Гомін»<...>.

Доповідаю в порядку інформації.

Консультант відділу культури
ЦК КП УКРАЇНИ
ЦДАГО України, ф.1, оп. 32, спр. 657, арк. 133-134. Оригінал.

Янко

№6

**Доповідна записка секретаря Київського обкому КПУ В. Цибулька ЦК Компартії України про
ідейно-хібний і художньо недосконалий фільм «Соната про художника»,
присвячений скульптору І. Гончару**

15 серпня 1973 р.

ЦЕНТРАЛЬНОМУ КОМІТЕТУ КП УКРАЇНИ

Київським обкомом КП України встановлено, що до останнього часу на кіноекранах м. Києва і області демонструвався ідейно-хібний і художньо недосконалий фільм „Соната про художника”.

Фільм, що поставлений на Українській студії хронікально-документальних фільмів у 1967 році режисером В. Шкурніним за сценарієм В.Костенка, позбавлений чіткого класового підходу до оцінки і зображення явищ минулого, ідеалізує старовину, в основі він містить розповідь про скульптора Гончара, який допускає націоналістичні збочення, за що в свій час виключений з членів КППС. Головним об’єктом зображення у фільмі є приватне зібрання старовинних, переважно побутово-релігійного характеру, цінностей, яке І.Гончар намагався використовувати для поширення націоналістичних поглядів.

Бюро обкому КП України розглянуло питання „Про кінофільм „Соната про художника” і відзначило, що випуск і широкий показ цього фільму пояснюється серйозними недоліками в роботі обласної контори по прокату кінофільмів, Київського міського та обласного управлінь кінофікації по дотриманню репертуарної політики, відсутністю належної партійної і виробничої дисципліни в колективах і наклало партійні стягнення на їх керівників.

Зважаючи на те, що партійна організація Держкіно УРСР не дала належної оцінки щодо одного із авторів фільму тов. Костенка, який в даний час не працює членом сценарно-редакційної Колегії і несе відповідальність за ідейне спрямування фільмів, що випускаються на екран, бюро обкому КП України доручило Ленінському райкому КП України м. Києва та партійному бюро Державного Комітету Ради міністрів УРСР по кінематографії розглянути питання про його партійну відповідальність за створення кінофільму „Соната про художника”. Прийнято до відома заяву голови Державного Комітету Ради міністрів УРСР по кінематографії тов. Большака В.Г., що кінострічка знята з прокату і заборонена для демонстрування.

В прийнятому рішенні бюро обкому КП України зобов’язало партійні організації обласної контори по прокату фільмів, Київського міського та обласного управлінь кінофікації піднести рівень роботи по вихованню в кожного працівника політичної пильності, партійної оцінки творів кіномистецтва, відповідальності за доручену ділянку роботи, зміцнення виробничої дисципліни.

Міськкомам і райкомам партії, первинним партійним організаціям запропоновано посилити контроль за дотримання цілеспрямованої кіно репертуарної політики на місцях, вжити дійових заходів до поліпшення використання кіно в ідейно-естетичному вихованні трудящих.

Бюро обкому партії звернуло увагу виконкомів обласної та Київської міської Рад депутатів трудящих, облпрофради на посилення їх відповідальності за керівництво органами кінопрокату і кінофікації.

Доповідаючи ЦК КП України про заходи, вжиті в зв’язку з кінофільмом „Соната про художника”, Київський обком партії інформує, що ця кінострічка через Українське товариство дружби і культурного зв’язку з зарубіжними країнами була передана в Канаду, США, Францію та Чехословаччину.

Секретар Київського
обкому КП України

В.Цибулько

ЦДАГО України, ф.1, оп.25, спр. 869, арк.. 46. Оригінал

Олег Бажан

Иван Гончар: Будитель национального сознания

На основании архивных источников раскрывается отношение советских идеологических институтов к художнику-нонконформисту.

Ключевые слова: Иван Гончар, музееведение, советские идеологические структуры.

Oleg Bazhan

Ivan Gonchar: A Person Who Awakened Ukrainian National Feelings

Drawing from unpublished archival documents, the article examines the attitude of Soviet ideological institutions to this nonconformist artist.

Key words: Ivan Gonchar, museum, Soviet ideological institutions.

